

YAZI-Cemaat, Tarikat ve Devlet

Doç. Dr. Burak Bilgehan Özpek: Son zamanlarda cemaat ve tarikatların düzenlediği şatafatlı merasimler sıklıkla gündeme geldi. Lüks ve kibirin, dini cemaatler tarafından bu denli hoyratça kullanılması birçok kesimi rahatsız etti ve dini cemaat ve tarikatlar üzerine yeni bir tartışma başladı

22 Eylül 2017 tarihli yazı:

<https://www2.karar.com/gorusler/doc-dr-burak-bilgehan-ozpek-yazdi-cemaat-tarikat-ve-devlet-605114>

Son zamanlarda cemaat ve tarikatların düzenlediği şatafatlı merasimler sıklıkla gündeme geldi. Lüks ve kibirin, dini cemaatler tarafından bu denli hoyratça kullanılması birçok kesimi rahatsız etti ve dini cemaat ve tarikatlar üzerine yeni bir tartışma başladı. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bu tartışma hızla ülkenin kadim fay hattına oturdu ve laiklik ile muhafazakarlık ekseninde ele alındı. Günün sonunda, cemaat ve tarikatların devlet tarafından kapatılması gerektiğini savunanlar ile muhafazakarları bu oyuna gelmemeleri için uyarılar ve onları mevcut duruma sahip çıkmaya çağırılar kaldı sahnede. Her iki yaklaşım da sorunu çözmekten çok uzak.

Cemaat ve tarikatların siyasal güç vasıtasıyla kapatılması gerektiğini savunanlar normatif bir noktada duruyorlar. Onlar için cemaatleşme birey otonomisine musallat olan bir olgu ve bunda kesinlikle haklılar. Bireyin akılcı ve kendi menfaatini düşünen bir varlık olarak, niçin aylık gelirin bir kısmını, emeğini, kariyerini, seçeceği eşi, çocuklarının nasıl bir eğitim alacağını kerameti kendinden menkul bir dini liderin inisiyatifine bıraktığını anlamakta zorluk çekiyorlar. Hatta bu insanlar arasında eğitilmiş kişileri gördükçe şaşkınlıklarını gizleyemiyorlar. Bununla beraber, bahsi geçen din adamları sınıfının büyük bir serveti yönetmelerinden ve siyasal iktidara etki edebilme gücünden de oldukça rahatsızlar. Ne var ki, çözüm önerisi olarak cemaat ve tarikatların kapatılmasını talep etmeleri onları ahlaken doğru bir noktada konumlandırıyor gibi gözükse de pratik olarak arzu ettikleri geleceğe ulaşmaları çok zor. Zira cemaat ve tarikatların kapanması kendiliğinden bir sekülerleşme üretmeyecek. Murad edilen, kendi faydasını düşündüğü için rasyonel tercihler yapan ve dolayısıyla cemaatlerden uzaklaşan birey profili ortaya çıkmayacak.

Bunun iki sebebi var. Birincisi bireyselleşme sürecinin yaygınlaşabilmesi için gerekli sosyal ve iktisadi aşamaların Türkiye’de yaşanmamış olması. Sorunlu bir şehirleşme macerası olan ve yarı köylü yarı şehirli bir toplumun aniden cemaat ve tarikatların kapanmasıyla rasyonel ve kendi faydasını takip eden bireylere dönüşeceğini ummamak gerekir. Yani, hali hazırda cemaat ve tarikatlara ilgi gösteren toplum için din olgusu önemini yitirmeyecek. Dolayısıyla, tarikat ve cemaatleri, yozlaştıkları gerekçesiyle kapatmak bu toplumsal tabanın meydeceği daha radikal mecralar doğurabilir. Zira selefi hareketler İslam’ın özüne, insan onuruna ve adalet duygusuna aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle cemaat ve tarikatlar aleyhinde etkileyici bir gündem izlemekteler. Cemaat ve tarikatların yokluğu, bu gündemin etrafında toplanan geniş kitleleri daha radikal bir hale getirebilir. Yani, sekülerleşmenin bir gereği olan bireyin ve toplumun dönüşümü gerçekleşmeyeceği gibi, dini aşırılık hızla yayılabilir.

İkinci sebebi ise hali hazırdaki cemaat ve tarikatların, insanları ulvi bir amaç için etraflarında toplayan manevi dergahlar olmaktan ziyade, üyeleri için bir ikbal kapısına dönüşmüş olması. Diğer bir ifadeyle, cemaat ve tarikatlara devam eden insanların önemli bir kısmı sanıldığı gibi kör-kütük bu yapılara bağlanmış cahil ve kurtarılmayı beklenen aktörler olmayabilir. Tam aksine, kendi faydası ve dünyevi amaçları için bu yapılarla ilişkiye girdiklerini düşünmek hiç de mantıksız değil. Dolayısıyla, devlet kapısında iş bulmak isteyen, makam mevki uman, ihale peşinde koşan, sosyal yardım ağının dışında kalmaktan korkan insanlar için bu tip dini kurumlar onları devletin kaynaklarına bağlayan bir fırsattan başka bir şey değil. Refahtan pay almanın en kolay yolu siyasetten geçtiği için bu yapılar bir komisyoncu gibi çalışıyor ve siyasetçiler ile vatandaşlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi kuruyorlar. Ve bu sistemden hem mürit hem şeyh hem de siyasetçi pek memnun gözüküyor. Cemaat ve tarikatların kapatılması ise insanların içindeki refaha ulaşma arzusunu öldürmeyecek. Aynı siyasetçinin içindeki oy toplama kaygısını yok edilemeyeceği gibi... Bu iki değişken var olduğu sürece, yer altına inmiş, görünür olmayı tercih etmeyen ancak siyaset ile vatandaş arasındaki pazarlıkları yürütme görevini üstlenen cemaat ve tarikatlar var olmaya devam edecek.

Seküler bir ülke arzu eden insanlar, bunu daha fazla devlet müdahalesi talep ederek başaramaz. Tam aksine, cemaatlerin ve tarikatların neden yozlaştıklarını, bu yozlaşmanın radikalizm için neden taban bulma ümidi yarattığını ve siyaset ile dinin neden birbirinden ayrışamadığı üzerine kafa yormak gerekir. Ben, bu soruların tamamını, kamu kaynaklarının keyfi dağıtımına ve yağmaya açık olması üzerinden cevaplayabileceğimizi düşünüyorum. Hiçbir ekonomik değer üretmeden lüks ve şatafat içerisinde yaşayan cemaat ve tarikat liderlerinin sadece müritlerini değil aynı zamanda kamu kaynaklarını da sömürdükleri kanaatindeyim. Kolay para kaçınılmaz olarak yozlaşma yaratıyor ve evrensel bir ahlaki mesajı pratik hayat ile uyumlu hale getirme işlevini yerine getirmesi umulan dini örgütlenmeleri birer saadet zincirine dönüştürüyor. Dinin asli mesajı cemaatin veya tarikatın ihtiyaçlarını karşılayacak birer araç haline geliyor. Bu yozlaşma en fazla dine zarar veriyor ve kategorik bir ahlaki zaviyede konumlanarak taraftar toplamaya çalışan selefi grupların elini güçlendiriyor.

Yozlaşma ile radikalleşme arasında ortaya çıkan bu karşıtlığın asıl sebebi ise siyaset kurumunun kamu kaynaklarını kullanırken keyfi davranmasından başka bir şey değil. “Clientalism” öyle boyutlara ulaşıyor ki, bakanlıklar belirli cemaatlerle birlikte anılıyorlar. Bunu keşfeden vatandaşlar, kamu kaynaklarından daha fazla faydalanabilmek için bir cemaate yaklaşıyor ve cemaat üye sayısını arttırdıkça siyaset kurumuyla daha sıkı bir pazarlığa girebiliyor. Günün sonunda, hem kamu kaynakları etkin olmayan bir biçimde tüketiliyor hem de kamu personelinin seçilme kriteri onun iş yapabilme yeteneği dışındaki koşullar tarafından belirleniyor.

Bunu değiştirmek için yapılması gereken şey ise devlet gücüyle cemaat ve tarikatları kapatıp ortaya aydınlanmış kitleler çıkmasını beklemek değil. Önce kurumsal bir devlet inşa etmeli, daha sonra da bu devletin bireylerin refah artışını belirlemeyecek kadar küçük olmasını sağlamalıyız. Böylece, cemaat ve tarikatların birçoğumuzu rahatsız eden yozlaşmış görüntüleri ortadan kalkabilir, radikal söylemler popülaritesini yitirebilir ve siyaset kurumu ve onun yönettiği devlet, dini yapıların vesayetinden kurtulabilir. Hepsinden önemlisi, kendi hayatını cemaatlerin ve devletin lütfu olmadan da kazanmayı başaran insanlar bireyselleşme süreci için en gerekli adımı atmış olurlar. Aksi takdirde, bu sistemin kaybedeni sadece seküler kesim olmayacak, mevcut durumu savunmayı kendi varoluş savaşları için bir gereklilik olarak

gören muhafazakârların ellerinde ise muhafaza edilecek şatafat ve lüksten başka kutsal bir değer kalmayacak.

<https://www2.karar.com/gorusler/doc-dr-burak-bilgehan-ozpek-yazdi-cemaat-tarikat-ve-devlet-605114>